HOTĂRÂREA CURȚII (Marea Cameră)

16 septembrie 2008 *

În cauzele conexate C-468/06-C-478/06,

având ca obiect cereri de pronunțare a unor hotărâri preliminare formulate în temeiul articolului 234 CE de Efeteio Athinon (Grecia), prin deciziile din 3 martie 2006 (C-468/06-C-474/06), din 17 martie 2006 (C-475/06-C-476/06) și din 7 aprilie 2006 (C-477/06 și C-478/06), primite de Curte la 21 noiembrie 2006, în procedurile

Sot. Lélos kai Sia EE (C-468/06),

Farmakemporiki AE Emporias kai Dianomis Farmakeftikon Proïonton (C-469/06),

Konstantinos Xydias kai Sia OE (C-470/06),

Farmakemporiki AE Emporias kai Dianomis Farmakeftikon Proïonton (C-471/06),

Ionas Stroumsas EPE (C-472/06),

* Limba de procedură: greaca.

Ionas Stroumsas EPE (C-473/06),

Pharmakapothiki Pharma-Group Messinias AE (C-474/06),

K. P. Marinopoulos AE Emporias kai Dianomis Pharmakeftikon Proïonton (C-475/06),

K. P. Marinopoulos AE Emporias kai Dianomis Pharmakeftikon Proïonton (C-476/06),

Kokkoris D. Tsánas K. EPE și alții (C-477/06),

Kokkoris D. Tsánas K. EPE și alții (C-478/06),

împotriva

GlaxoSmithKline AEVE Farmakeftikon Proïonton, fostă Glaxowellcome AEVE,

CURTEA (Marea Cameră),

compusă din domnul V. Skouris, președinte, domnii P. Jann, C. W. A. Timmermans, A. Rosas, K. Lenaerts (raportor) și A. Tizzano, președinți de cameră, doamna R. Silva

de Lapuerta, domnii K. Schiemann, J. Makarczyk, doamna P. Lindh, domnii J.-C. Bonichot, T. von Danwitz și A. Arabadjiev, judecători,

avocat general: domnul D. Ruiz-Jarabo Colomer,
grefier: doamna L. Hewlett, administrator principal,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 29 ianuarie 2008,

luând în considerare observațiile prezentate:

— pentru Sot. Lélos kai Sia EE (C-468/06), de S. E. Kiliakovou, dikigoros;

— pentru Farmakemporiki AE Emporias kai Dianomis Farmakeftikon Proïonton (C-469/06 și C-471/06), Konstantinos Xydias kai Sia OE (C-470/06), Ionas Stroumsas EPE (C-472/06 și C-473/06), Pharmakapothiki Pharma-Group Messinias AE (C-474/06), precum și pentru K. P. Marinopoulos AE Emporias kai Dianomis Pharmakeftikon Proïonton (C-475/06 și C-476/06), de L. Roumanias și G. Papaïoannou, dikigoroi;

— pentru Kokkoris D. Tsánas K. EPE și alții (C-477/06 și C-478/06), de G. Mastorakos, dikigoros;

— pentru GlaxoSmithKline AEVE Farmakeftikon Proïonton, de A. Komninos, D. Kyriakis, T. Kloukinas și S. Zervoudaki, dikigoroi, precum și de domnul I. Forrester, QC, și A. Schulz, Rechtsanwalt;

— pentru guvernul italian, de domnul I. M. Braguglia, în calitate de agent, asistat de domnul F. Arena, avvocato dello Stato;

— pentru guvernul polonez, de doamna E. Ośniecka-Tamecka, precum și de domnii P. Kucharski și T. Krawczyk, în calitate de agenți;

— pentru Comisia Comunităților Europene, de domnii T. Christoforou, F. Castillo de la Torre și E. Gippini Fournier, în calitate de agenți,

după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 1 aprilie 2008,

pronunță prezenta

Hotărâre

1 Cererile de pronunțare a unor hotărâri preliminare privesc interpretarea articolului 82 CE.

2 Aceste cereri au fost formulate în cadrul litigiilor dintre, pe de o parte, Sot. Lélos kai Sia EE, Farmakemporiki AE Emporias kai Dianomis Farmakeftikon Proïonton, Konstantinos Xydias kai Sia OE, Ionas Stroumsas EPE, Pharmakapothiki Pharma-Group Messinias AE, K. P. Marinopoulos AE Emporias kai Dianomis Pharmakeftikon Proïonton, precum și Kokkoris D. Tsánas K. EPE și alții, distribuitori angro de produse farmaceutice (denumite în continuare „reclamantele din acțiunea

principală”), și, pe de altă parte, societatea GlaxoSmithKline AEVE Farmakeftikon Proïonton, fostă Glaxowellcome AEVE (denumită în continuare „GSK AEVE”), cu privire la refuzul acesteia din urmă de a onora comenzile de medicamente ale celor dintâi.

Cadrul juridic

Reglementarea comunitară

3 Directiva 89/105/CEE a Consiliului din 21 decembrie 1988 privind transparența măsurilor care reglementează stabilirea prețurilor medicamentelor de uz uman și includerea acestora în domeniul de aplicare al sistemelor naționale de asigurări de sănătate (JO 1989, L 40, p. 8, Ediție specială, 05/vol. 2, p. 84) stabilește anumite cerințe pe care statele membre trebuie să le respecte atunci când aplică măsurile naționale prin care se urmărește controlarea prețurilor medicamentelor de uz uman sau restrângerea gamei de medicamente incluse în domeniul de aplicare al sistemelor naționale de asigurări de sănătate.

4 Considerentele (2)-(4) ale acestei directive au următorul cuprins:

„întrucât statele membre au adoptat măsuri de natură economică privind comercializarea medicamentelor, în scopul de a controla cheltuielile publice de sănătate privind asemenea produse; întrucât aceste măsuri includ controale directe și indirecte ale prețurilor medicamentelor, ca o consecință a caracterului inadecvat al concurenței sau a lipsei concurenței pe piața produselor farmaceutice și limitarea gamei de produse incluse în domeniul de aplicare al sistemelor naționale de asigurări de sănătate;

întrucât obiectivul primordial al acestor măsuri este promovarea sănătăţii publice prin asigurarea de stocuri disponibile adecvate de medicamente la un cost rezonabil; întrucât, cu toate acestea, asemenea măsuri ar trebui să aibă ca scop şi promovarea eficienţei în producerea medicamentelor şi încurajarea cercetării şi dezvoltării de noi medicamente, de care depinde, în ultimă instanţă, menţinerea unui nivel ridicat al sănătăţii publice în cadrul Comunităţii;

întrucât discrepanţele existente între aceste măsuri pot împiedica sau denatura comerţul intracomunitar cu medicamente şi, prin urmare, afecta direct funcţionarea pieţei comune a medicamentelor".

5 Articolul 81 din Directiva 2001/83/CE a Parlamentului European şi a Consiliului din 6 noiembrie 2001 de instituire a unui cod comunitar cu privire la medicamentele de uz uman (JO L 311, p. 67, Ediţie specială, 13/vol. 33, p. 3), astfel cum a fost modificată prin Directiva 2004/27/CE a Parlamentului European şi a Consiliului din 31 martie 2004 (JO L 136, p. 34, Ediţie specială, 13/vol. 44, p. 116, denumită în continuare „Directiva 2001/83"), prevede:

„Cu privire la furnizarea de medicamente farmaciştilor şi persoanelor autorizate sau care au dreptul să livreze medicamente publicului, statele membre nu impun titularului unei autorizaţii de distribuţie acordate de un alt stat membru nicio obligaţie, în special obligaţii de serviciu public, mai strictă decât cele impuse persoanelor pe care ele însele le-au autorizat să exercite activităţi echivalente.

Titularul autorizaţiei de introducere pe piaţă a unui medicament şi distribuitorii respectivului medicament introdus efectiv pe piaţă într-un stat membru asigură, în limita responsabilităţilor lor, aprovizionarea corespunzătoare şi continuă cu acest medicament a farmaciilor şi a persoanelor autorizate să livreze medicamente astfel încât nevoile pacienţilor din statul membru respectiv să fie satisfăcute.

Normele de punere în aplicare a prezentului articol ar trebui, de asemenea, să fie justificate de raţiuni de protecţie a sănătăţii publice şi să fie proporţionale cu obiectivul acestei protecţii, în conformitate cu normele [T]ratatului [CE], în special cele privind libera circulaţie a mărfurilor şi concurenţa."

Reglementarea naţională

6 Articolul 2 din Legea elenă 703/1977 privind controlul monopolurilor şi al oligopolurilor, precum şi protecţia liberei concurenţe (FEK A' 278) corespunde în esenţă dispoziţiilor articolului 82 CE.

7 În temeiul articolului 29 din Legea elenă 1316/1983, titularul unei autorizaţii de introducere pe piaţă a unor produse farmaceutice are obligaţia de a aproviziona piaţa în mod regulat cu produsele pe care le produce sau le importă.

8 În plus, legislaţia elenă condiţionează activitatea distribuitorilor angro de produse farmaceutice de obţinerea unei autorizaţii specifice, obligându-i în acelaşi timp să acopere cu o gamă de produse farmaceutice necesităţile unei zone geografice determinate.

Acțiunile principale și întrebările preliminare

9 GSK AEVE este filiala greacă a GlaxoSmithKline plc, o societate de cercetare și de fabricare a produselor farmaceutice cu sediul în Regatul Unit (denumită în continuare „GSK plc"). GSK AEVE se ocupă cu importul, cu depozitarea și cu distribuirea produselor farmaceutice furnizate de grupul GSK (denumit în continuare „GSK") în Grecia. Astfel, pe teritoriul Republicii Elene, aceasta este titulara autorizației de introducere pe piață, printre altele, a produselor Imigran, Lamictal și Serevent, care sunt medicamente destinate tratării migrenei, a epilepsiei și, respectiv, a astmului (denumite în continuare „medicamentele în cauză"), și care, în Grecia, sunt eliberate pe bază de rețetă.

10 De mai mulți ani, fiecare dintre apelantele din litigiul principal a cumpărat de la GSK AEVE aceste medicamente, sub toate formele, pentru a le distribui pe piața greacă și în alte state membre.

11 Spre sfârșitul lunii octombrie a anului 2000, pentru a-și modifica sistemul de distribuție pe piața greacă, GSK AEVE a invocat o lipsă a acestor medicamente pe piața respectivă, lipsă de care nu ar fi răspunzătoare. Începând cu 6 noiembrie 2000, aceasta a încetat să onoreze comenzile privind medicamentele în cauză ale apelantelor din acțiunea principală și a început să distribuie ea însăși aceste medicamente spitalelor și farmaciilor grecești prin intermediul societății Farmacenter AE (denumită în continuare „Farmacenter").

12 În cursul lunii decembrie a anului 2000, GSK AEVE a sesizat Epitropi Antagonismou (Comisia concurenței) în scopul de a obține un atestat negativ potrivit căruia noua sa politică de vânzare directă a medicamentelor către spitalele și către farmaciile grecești nu încalcă articolul 2 din Legea 703/1977.

13 În cursul lunii februarie a anului 2001, considerând că aprovizionarea cu medicamente a pieței grecești se normalizase într-o anumită măsură și că stocul deținut de

spitale și de farmacii fusese reconstituit, GSK AEVE a început să aprovizioneze din nou apelantele din litigiul principal și alți distribuitori angro cu cantități limitate din medicamentele în cauză, încetând în scurt timp cooperarea cu Farmacenter.

14 Ulterior, GSK AEVE și-a retras cererea de atestat negativ și, în cursul lunii februarie a anului 2001, a depus o nouă cerere de atestat negativ privind politica sa de vânzări, care, la rândul său, a fost înlocuită, în luna decembrie a anului 2001, cu o altă cerere în acest sens. În urma discuțiilor cu Epitropi Antagonismou, GSK AEVE a acceptat să livreze cantități de medicamente egale cu cele corespunzătoare consumului național, majorate cu 18 %.

15 Între timp, apelantele din litigiul principal și alți distribuitori angro de medicamente, precum și anumite asociații elene ale farmaciștilor și ale distribuitorilor angro au sesizat Epitropi Antagonismou solicitându-i să constate că politica de vânzare a medicamentelor în cauză aplicată de GSK AEVE și de GSK plc constituie un abuz de poziție dominantă în sensul articolului 2 din Legea 703/1977 și al articolului 82 CE.

16 La 3 august 2001, printr-o decizie de dispunere a unor măsuri provizorii, Epitropi Antagonismou a obligat GSK AEVE să onoreze, până la pronunțarea unei decizii definitive în această cauză, comenzile privind medicamentele în cauză care i-au fost adresate de apelantele din litigiul principal. GSK AEVE a introdus la Dioikitiko Efeteio Athinon (Curtea Administrativă de Apel din Atena) cereri de suspendare a executării și de anulare a acestei decizii, care au fost respinse de această instanță.

17 Fiind informat de GSK AEVE cu privire la dificultățile pe care aceasta le-ar întâmpina pentru a furniza distribuitorilor angro cantitățile solicitate, Ethnikos Organismos Farmakon (Institutul Național pentru Medicamente) a publicat la 27 noiembrie 2001 o circulară care obliga societățile farmaceutice și toți distribuitorii de medicamente să livreze cantități egale cu cele care corespund necesităților de medicamente eliberate pe bază de rețetă, majorate cu 25 %.

18 Între 30 aprilie 2001 și 11 noiembrie 2002, fiecare dintre apelantele din litigiul principal a introdus o acțiune la Polymeles Protodikeio Athinon (Tribunalul de Mare Instanță din Atena) susținând că întreruperea de către GSK AEVE a livrării medicamentelor comandate și comercializarea acestora prin intermediul societății Farmacenter constituiau acte neloiale și anticoncurențiale, precum și un abuz de poziția dominantă pe care GSK AEVE o deținea pe piața medicamentelor în cauză. În acțiunile formulate, reclamantele respective solicitau ca GSK AEVE să fie obligată, pe de o parte, să le livreze cantități de medicamente corespunzătoare mediei lunare a cantităților livrate de aceasta în perioada cuprinsă între 1 ianuarie și 31 octombrie 2000 și, pe de altă parte, să le plătească daune interese și să le despăgubească pentru beneficiul nerealizat. În unele dintre aceste acțiuni, se solicita în mod special obligarea societății respective la continuarea aprovizionării furnizând cantitățile corespunzătoare mediei lunare a medicamentelor pe care GSK AEVE le livrase în cursul acestei perioade, majorate cu un anumit procentaj.

19 Sesizată în același timp cu plângerile menționate la punctul 15 din prezenta hotărâre și cu o cerere de atestat negativ, Epitropi Antagonismou, prin Decizia din 22 ianuarie 2003, a adresat Curții o serie de întrebări privind interpretarea articolului 82 CE, această cerere de pronunțare a unei hotărâri preliminare fiind înregistrată la grefa Curții sub numărul C-53/03.

20 Între luna ianuarie și luna octombrie ale anului 2003, Polymeles Protodikeio Athinon s-a pronunțat cu privire la acțiunile introduse de apelantele din litigiul principal împotriva GSK AEVE. Deși a considerat că aceste acțiuni erau admisibile, cu excepția cererilor care vizau despăgubirea pentru beneficiile nerealizate, această instanță le-a respins ca neîntemeiate, pentru motivul că refuzul societății GSK AEVE de a vinde era justificat și, prin urmare, nu putea constitui o folosire abuzivă a poziției dominante deținute de aceasta din urmă.

21 Reclamantele din acțiunea principală au introdus apel împotriva acestor hotărâri la Efeteio Athinon (Curtea de Apel din Atena). În unele dintre aceste cauze, GSK AEVE a formulat un apel incidental. Totuși, această instanță a suspendat examinarea unora dintre cauzele cu care era sesizată până când Curtea va fi decis asupra cererii de pronunțare a unei hotărâri preliminare formulate de Epitropi Antagonismou.

22 Prin Hotărârea din 31 mai 2005, Syfait și alții (C-53/03, Rec., p. I-4609), Curtea s-a pronunțat în sensul că nu era competentă să răspundă la întrebările adresate de Epitropi Antagonismou din moment ce aceasta nu are caracterul unei instanțe în sensul articolului 234 CE.

23 Considerând că, pentru a pronunța hotărârile, era necesar să primească un răspuns la aceleași întrebări care fuseseră adresate Curții de Epitropi Antagonismou, Efeteio Athinon a decis să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

„1) Constituie *ipso facto* un comportament abuziv, în sensul articolului 82 CE, refuzul unei întreprinderi ce ocupă o poziție dominantă de a onora integral comenzile care îi sunt adresate de distribuitori angro de produse farmaceutice atunci când acest comportament se datorează intenției de a restrânge activitatea de export a respectivilor distribuitori și de a limita astfel prejudiciul cauzat de comerțul paralel? Răspunsul la această întrebare este influențat de faptul că diferențele de prețuri rezultând în cadrul Uniunii Europene ca urmare a intervenției statului sau, altfel spus, subordonarea pieței produselor farmaceutice unui regim care nu este de concurență strictă și care, dimpotrivă, este marcat de un grad ridicat de intervenționism statal fac comerțul paralel deosebit de profitabil pentru distribuitorii angro? În sfârșit, o instanță națională din domeniul concurenței este obligată să aplice normele comunitare privind concurența în același mod pieței ce funcționează în regim de concurență și pieței pe care concurența este denaturată ca urmare a intervenției statului?

2) În măsura în care Curtea ar considera că restricționarea comerțului paralel, pentru motivele [invocate] mai sus, nu constituie întotdeauna o practică abuzivă atunci când este exercitată de o întreprindere dominantă, cum trebuie apreciat eventualul caracter abuziv?

În special:

a) Este posibil să fie considerate drept criterii adecvate criteriul procentajului de depășire a consumului național normal și/sau cel al prejudiciului suferit de întreprinderea în poziție dominantă față de cifra sa de afaceri totală și față de beneficiul său total? În caz afirmativ, în ce mod trebuie fixat nivelul procentajului de depășire și cel al prejudiciului – acesta din urmă fiind considerat drept un procentaj din cifra de afaceri și din totalul beneficiilor – dincolo de care comportamentul în discuție va fi calificat drept abuziv?

b) Trebuie urmată o abordare bazată pe o ponderare a intereselor și, în caz afirmativ, care sunt interesele ce trebuie luate în calcul în această ponderare?

Mai precis:

i) Răspunsul este influențat de faptul că bolnavul care este consumatorul final are un avantaj financiar limitat ca urmare a comerțului paralel?

ii) Trebuie luat în considerare interesul organismelor de securitate socială ca medicamentele să fie mai ieftine și, dacă da, în ce măsură?

c) Ce alte criterii și ce alte moduri de abordare pot fi considerate adecvate în cauză?”

24 Prin Decizia 318/V/2006 din 1 septembrie 2006, Epitropi Antagonismou s-a pronunțat cu privire la plângerile formulate împotriva GSK. În această decizie, instanța respectivă a constatat că GSK nu deținea o poziție dominantă pe piața medicamentelor Imigran și Serevent, ținând cont de caracterul interschimbabil cu alte medicamente, însă o astfel de poziție dominantă exista în ceea ce privește medicamentul Lamictal, având în vedere că bolnavii care suferă de epilepsie pot întâmpina dificultăți pentru a se adapta la alte medicamente destinate tratării acestei boli.

25 În această decizie, Epitropi Antagonismou a constatat că GSK a încălcat articolul 2 din Legea 703/1977 în perioada cuprinsă între luna noiembrie 2000 și luna februarie 2001, dar că nu a încălcat acest articol în perioada ulterioară lunii februarie 2001 și că, în aceste două perioade, nu a fost încălcat articolul 82 CE.

26 Apelantele din litigiul principal au solicitat anularea acestei decizii la Dioikitiko Efeteio Athinon.

27 Prin Ordonanța președintelui Curții din 29 ianuarie 2007, cauzele C-468/06-C-478/06 au fost conexate pentru buna desfășurare a procedurii scrise și orale, precum și în vederea pronunțării hotărârii.

Cu privire la întrebările preliminare

28 Prin întrebările adresate, care trebuie analizate împreună, instanța de trimitere solicită, în esență, să se stabilească dacă faptul că o întreprindere farmaceutică ce deține o poziție dominantă pe piața națională a anumitor medicamente refuză să onoreze comenzile care îi sunt adresate de distribuitori angro, pentru motivul că aceștia

efectuează exporturi paralele ale medicamentelor respective către alte state membre, constituie un abuz de poziție dominantă interzis prin articolul 82 CE.

29 În acest cadru, instanța de trimitere solicită Curții să se pronunțe cu privire la relevanța avută de o serie de factori, precum gradul de reglementare la care este supus sectorul farmaceutic în statele membre, efectul comerțului paralel asupra veniturilor întreprinderilor farmaceutice, și cu privire la aspectul dacă acest comerț paralel poate genera avantaje financiare pentru consumatorii finali ai medicamentelor respective.

30 În observațiile depuse la Curte, GSK AEVE susține că refuzul său de a livra cantitățile de medicamente solicitate de apelantele din litigiul principal nu poate constitui un abuz. Astfel, pe de o parte, nu ar fi vorba despre un refuz real de livrare în măsura în care, în afara unei perioade de câteva săptămâni între luna noiembrie a anului 2000 și luna februarie a anului 2001, aceasta ar fi fost întotdeauna dispusă să furnizeze cantități suficiente distribuitorilor angro. Pe de altă parte, GSK AEVE nu i-ar fi pus pe aceștia din urmă într-o poziție în care riscau să fie eliminați de pe piață din moment ce livrările acesteia le-ar fi permis să acopere în întregime necesitățile de pe piața greacă și chiar necesități superioare față de cele de pe această piață.

31 În opinia GSK AEVE, factorii care permit să se stabilească în ce măsură comportamentul unei întreprinderi care refuză să livreze o marfă are un caracter abuziv depind de contextul economic și normativ al situației în cauză. Astfel, în ceea ce privește o restricționare a aprovizionării cu medicamente destinată să limiteze comerțul paralel, ar trebui ținut cont de reglementarea omniprezentă a prețurilor și a distribuției în sectorul medicamentelor, de consecințele negative ale unui comerț paralel nelimitat asupra investițiilor efectuate de întreprinderile farmaceutice în domeniul cercetării și al dezvoltării, precum și de utilitatea minimă a acestui comerț pentru consumatorii finali ai acestor medicamente.

32 În schimb, atât reclamantele din acțiunea principală, cât și guvernul italian și guvernul polonez, precum și Comisia Comunităților Europene consideră, în observațiile formulate, că refuzul unei întreprinderi în poziție dominantă de a livra medicamente distribuitorilor angro în scopul de a restrânge comerțul paralel constituie în principiu un abuz de poziție dominantă în sensul articolului 82 CE. În opinia acestora, niciunul dintre factorii invocați de instanța de trimitere și care au fost reluați de GSK AEVE pentru a-și justifica refuzul de a livra nu poate înlătura caracterul abuziv al acestei practici.

Cu privire la existența unui refuz de livrare de natură să elimine concurența

33 Trebuie amintit că articolul 82 CE interzice, ca fiind incompatibil cu piața internă, în măsura în care poate afecta comerțul dintre statele membre, faptul ca una sau mai multe întreprinderi să folosească în mod abuziv o poziție dominantă deținută pe piața internă sau pe o parte semnificativă a acesteia. Conform aceluiași articol al doilea paragraf litera (b), aceste practici abuzive pot consta în special în limitarea producției, a comercializării sau a dezvoltării tehnologice în dezavantajul consumatorilor.

34 Din jurisprudența consacrată a Curții reiese că refuzul unei întreprinderi care dispune de o poziție dominantă pe piața unui anumit produs de a onora comenzile adresate de un client anterior constituie o exploatare abuzivă a acestei poziții dominante în sensul articolului 82 CE atunci când, fără nicio justificare obiectivă, acest comportament este de natură să elimine concurența din partea unui partener comercial (a se vedea în acest sens Hotărârea din 6 martie 1974, Istituto Chemioterapico Italiano și Commercial Solvents/Comisia, 6/73 și 7/73, Rec., p. 223, punctul 25, și Hotărârea din 14 februarie 1978, United Brands și United Brands Continentaal/Comisia, 27/76, Rec., p. 207, punctul 183).

35 În ceea ce privește refuzul unei întreprinderi de a-și livra produsele, într-un stat membru, unor distribuitori angro care exportă aceste produse către alte state membre, un astfel de efect asupra concurenței poate exista nu numai atunci când acest refuz împiedică activitățile acestor distribuitori angro pe piața statului membru respectiv, ci și atunci când conduce la eliminarea concurenței efective a acestora în distribuirea acelorași produse pe piețele din celelalte state membre.

36 În cazul de față, este cert pentru părțile din litigiul principal că, refuzând să onoreze comenzile distribuitorilor angro greci, GSK AEVE urmărește să limiteze exporturile paralele efectuate de aceștia către piețele altor state membre în care prețul de vânzare a medicamentelor în cauză este mai ridicat.

37 În ceea ce privește alte sectoare decât cel al produselor farmaceutice, Curtea a considerat că o practică prin care o întreprindere în poziție dominantă urmărește să restrângă comerțul paralel cu produsele pe care aceasta le comercializează constituie o exploatare abuzivă a acestei poziții dominante, în special atunci când o astfel de practică are ca efect frânarea importurilor paralele, neutralizând nivelul eventual mai favorabil al prețurilor practicate în alte zone de vânzare în Comunitate (a se vedea în acest sens Hotărârea din 13 noiembrie 1975, General Motors Continental/Comisia, 26/75, Rec., p. 1367, punctul 12) sau atunci când urmărește împiedicarea reimporturilor care fac concurență rețelei de distribuție a acestei întreprinderi (Hotărârea din 11 noiembrie 1986, British Leyland/Comisia, 226/84, Rec., p. 3263, punctul 24). Astfel, importurile paralele beneficiază de o anumită protecție în dreptul comunitar în măsura în care favorizează dezvoltarea schimburilor comerciale și consolidarea concurenței (Hotărârea din 16 ianuarie 1992, X, C-373/90, Rec., p. I-131, punctul 12).

38 Or, în observațiile formulate în scris, GSK AEVE susține că elementele menționate de instanța de trimitere în întrebările sale preliminare constituie considerații obiective în temeiul cărora faptul că o întreprindere farmaceutică limitează livrările de medicamente la necesitățile unei anumite piețe naționale nu poate fi considerat abuziv atunci când această întreprindere se confruntă cu comenzi care provin de la distribuitori angro care efectuează exporturi paralele către alte state membre în care prețurile de vânzare a acestor medicamente sunt stabilite la un nivel superior.

39 În scopul de a se stabili dacă refuzul unei întreprinderi farmaceutice de a livra medicamente unor astfel de distribuitori angro se încadrează într-adevăr în interdicția prevăzută la articolul 82 CE, în special la al doilea paragraf litera (b) al acestui articol, trebuie, așadar, examinat dacă, după cum susține GSK AEVE, există motive obiective în temeiul cărora o astfel de practică nu poate fi considerată exploatare abuzivă a poziției dominante deținute de această întreprindere (a se vedea în acest sens Hotărârea United Brands și United Brands Continentaal/Comisia, citată anterior, punctul 184, și Hotărârea din 15 martie 2007, British Airways/Comisia, C-95/04 P, Rep., p. I-2331, punctul 69).

Cu privire la caracterul abuziv al refuzului de livrare

40 Referindu-se la Hotărârea United Brands și United Brands Continentaal/Comisia, citată anterior, GSK AEVE arată, cu titlu introductiv, că o întreprindere dominantă nu este obligată să onoreze comenzile care prezintă un caracter anormal și că poate adopta măsuri rezonabile impuse de protecția intereselor comerciale legitime ale acesteia.

41 În ceea ce privește în special sectorul produselor farmaceutice, GSK AEVE susține, în primul rând, că logica generală a protecției concurenței în cadrul unei mărci nu funcționează în acest sector, în care intervenția autorităților publice ale statelor membre ar împiedica producătorii de medicamente să își dezvolte activitățile în condiții normale de concurență.

42 Astfel, pe de o parte, întreprinderile farmaceutice nu ar controla prețurile produselor lor, care sunt stabilite la niveluri diferite de autoritățile publice, care sunt în același timp, atunci când există sisteme de sănătate naționale, cumpărătorii medicamentelor. Chiar și atunci când aceste prețuri rezultă din negocieri între autoritățile respective și întreprinderile farmaceutice, acceptarea lor de către acestea din urmă nu ar însemna că prețurile acoperă toate costurile fixe legate de dezvoltarea unui

produs farmaceutic. Pe de altă parte, chiar dacă eventual ar exista un astfel de sistem de prețuri convenite, statele membre ar fi încă în măsură să impună o reducere a acestor prețuri.

43 Pe de altă parte, producătorii de medicamente ar fi supuși unor obligații precise în ceea ce privește distribuirea medicamentelor. În timp ce întreprinderile farmaceutice ar fi obligate prin lege să își livreze produsele în toate statele membre în care sunt autorizate să o facă, exportatorii paraleli ar fi liberi să își transfere activitatea de la un produs și de la o piață către altele atunci când acestea din urmă oferă o marjă de beneficiu mai mare, ceea ce ar putea conduce la penurie în anumite state membre de export. Astfel, comerțul paralel ar avea consecințe negative pentru planificarea fabricării și a distribuției medicamentelor.

44 În al doilea rând, potrivit opiniei exprimate de GSK AEVE, comerțul paralel cu medicamente reduce beneficiile pe care întreprinderile farmaceutice le pot investi în activitățile de cercetare și de dezvoltare de care acestea depind pentru a rămâne competitive și atractive pentru investitori. În schimb, distribuitorii care profită de comerțul paralel nu ar contribui deloc la inovațiile farmaceutice. În plus, în statele membre în care prețurile la medicamente sunt stabilite la un nivel relativ scăzut, comercializarea noilor medicamente ar risca să fie afectată dacă ar deveni imposibil ca întreprinderile farmaceutice să limiteze aprovizionarea în scopul de a limita comerțul paralel. Astfel, într-un asemenea caz, acestea din urmă ar avea interesul să amâne lansarea noilor produse în statele membre în care prețurile sunt scăzute.

45 În al treilea rând, potrivit opiniei exprimate de GSK AEVE, comerțul paralel nu aduce cu adevărat beneficii consumatorilor finali. Astfel, din moment ce o mare parte din diferența de preț care face acest comerț profitabil ar fi acaparată de intermediari, comerțul paralel nu ar reuși să exercite o presiune reală asupra prețurilor medicamentelor în statele membre în care aceste prețuri sunt mai ridicate. În ceea ce privește statele membre în care anumite necesități de medicamente sunt acoperite prin achiziții publice, nici importatorii paraleli, ținând cont de caracterul ocazional al intervenției lor, nu ar fi într-o poziție care să le permită să reducă nivelul prețurilor.

46 Deși recunosc faptul că interdicția menționată la articolul 82 CE nu este aplicabilă atunci când comportamentul întreprinderii în poziție dominantă este justificat în mod obiectiv, guvernul polonez și Comisia subliniază că revine în sarcina acestei întreprinderi să demonstreze circumstanțele care pot justifica practica sa.

47 Apelantele din litigiul principal, asemenea guvernului polonez și Comisiei, consideră că articolul 82 CE nu poate fi aplicat în mod diferit în sectorul produselor farmaceutice numai pentru motivul că, în acest sector, prețurile sunt stabilite, direct sau indirect, de autoritățile publice. Astfel, chiar și în statele membre în care prețurile sunt scăzute, prețul unui medicament ar rezulta din negocieri cu întreprinderile farmaceutice, care nu și-ar comercializa medicamentele dacă nu le-ar conveni prețurile oferite. În plus, nu ar exista o legătură de cauzalitate între repercusiunile comerțului paralel asupra veniturilor întreprinderilor farmaceutice și investițiile acestora din urmă în materie de cercetare și dezvoltare. În sfârșit, comerțul paralel cu medicamente ar conduce la avantaje certe pentru pacienți și ar putea permite sistemelor naționale de securitate socială să facă economii.

48 Reclamantele din acțiunea principală adaugă faptul că luarea în considerare a elementelor justificative invocate de GSK AEVE ar fi contrară jurisprudenței Curții în materie de liberă circulație a mărfurilor, această jurisprudență admițând numai justificările menționate la articolul 30 CE.

49 În această privință, trebuie amintit că, la punctul 182 din Hotărârea United Brands și United Brands Continentaal/Comisia, citată anterior, Curtea s-a pronunțat în sensul că o întreprindere care deține o poziție dominantă pentru distribuirea unui produs – care beneficiază de prestigiul unei mărci cunoscute și apreciate de consumatori – nu poate înceta livrările către un client vechi care respectă uzanțele comerciale atunci când comenzile acestui client nu prezintă niciun caracter anormal. La punctul 183 din aceeași hotărâre, Curtea a considerat că un astfel de comportament ar fi contrar obiectivelor prevăzute la articolul 3 litera (f) din Tratatul CEE [devenit articolul 3 litera (g) din Tratatul CE, care, la rândul său, a devenit articolul 3 alineatul (1) litera (g) CE], care este explicat în articolul 86 din Tratatul CEE [devenit articolul 86 din Tratatul CE, care, la rândul său, a devenit articolul 82 CE], în special la al

doilea paragraf literele (b) și (c) al acestui articol, întrucât refuzul de a vinde ar limita comercializarea în prejudiciul consumatorilor și ar crea o discriminare ce ar putea merge până la eliminarea unui partener comercial de pe piața relevantă.

50 La punctul 189 din Hotărârea United Brands și United Brands Continentaal/Comisia, citată anterior, Curtea a arătat că deși existența unei poziții dominante nu poate priva o întreprindere care se află într-o astfel de poziție de dreptul de a-și apăra propriile interese comerciale atunci când sunt atacate și că trebuie să i se acorde, într-o măsură rezonabilă, posibilitatea de a efectua actele pe care le consideră adecvate în scopul de a proteja acele interese, nu pot fi admise astfel de comportamente atunci când au ca obiect tocmai consolidarea poziției dominante și abuzul de această poziție.

51 În acest cadru, trebuie examinat dacă, astfel cum susține GSK AEVE, în sectorul produselor farmaceutice, există circumstanțe specifice care ar putea justifica, în general, lipsa caracterului abuziv al refuzului unei întreprinderi în poziție dominantă de a livra, într-un anumit stat membru, către clienții care efectuează exporturi paralele către alte state membre unde prețurile la medicamente sunt superioare.

Cu privire la consecințele comerțului paralel asupra consumatorilor finali

52 Trebuie examinat mai întâi argumentul pe care GSK AEVE îl întemeiază pe faptul că, în opinia acesteia, indiferent de situație, comerțul paralel nu ar aduce consumatorilor finali decât puține avantaje financiare.

53 În această privință, trebuie arătat că exporturile paralele de medicamente dintr-un stat membru în care prețurile acestora sunt scăzute către alte state membre în care

prețurile sunt mai ridicate permit, în principiu, cumpărătorilor medicamentelor respective în aceste din urmă state să dispună de o sursă alternativă de aprovizionare, ceea ce conduce în mod necesar la anumite avantaje pentru consumatorul final al acestor medicamente.

54 Desigur, astfel cum a arătat GSK AEVE, în ceea ce privește medicamentele care fac obiectul exporturilor paralele, existența unei diferențe de preț între statul membru de export și cel de import nu înseamnă în mod necesar că, în acest din urmă stat membru, consumatorul final va profita de un preț care corespunde celui aplicat în statul membru de export, în măsura în care tocmai distribuitorii angro care efectuează exporturile respective vor beneficia de avantajele acestui comerț paralel.

55 Totuși, atractivitatea celeilalte surse de aprovizionare pe care o reprezintă comerțul paralel în statul membru de import constă tocmai în faptul că acest comerț este în măsură să ofere pe piața din acest stat membru aceleași produse la prețuri inferioare celor practicate pe aceeași piață de întreprinderile farmaceutice.

56 Pentru acest motiv, chiar și în statele membre în care prețurile medicamentelor sunt reglementate de stat, comerțul paralel poate exercita o presiune asupra prețurilor și, în consecință, poate crea avantaje financiare nu numai pentru casele de asigurări de sănătate, ci și pentru pacienții vizați, pentru care partea din prețul medicamentelor care rămâne în sarcina acestora va fi mai redusă. De asemenea, astfel cum subliniază Comisia, comerțul paralel cu medicamente dintr-un stat membru către un alt stat membru poate extinde posibilitățile de alegere ale entităților din acest din urmă stat care se aprovizionează cu medicamente prin intermediul unei proceduri de cerere de ofertă, în cadrul căreia importatorii paraleli pot oferi medicamente la prețuri mai scăzute.

57 În consecință, fără a fi necesar ca instanța comunitară să răspundă la întrebarea dacă o întreprindere în poziție dominantă are sarcina de a aprecia caracterul abuziv al

comportamentului său față de un partener comercial în funcție de măsura în care activitățile acestuia din urmă oferă avantaje pentru consumatorii finali, trebuie arătat că, în circumstanțele din litigiul principal, o astfel de întreprindere nu se poate întemeia pe premisa potrivit căreia exporturile paralele pe care urmărește să le limiteze nu ar avea decât o utilitate minimă pentru consumatorii finali.

Cu privire la efectul reglementării de către stat a prețurilor și a aprovizionării în sectorul produselor farmaceutice

58 În continuare, în ceea ce privește argumentul întemeiat pe gradul de reglementare a prețurilor farmaceutice în cadrul Comunității, trebuie examinat, mai întâi, efectul pe care reglementarea de către stat a prețurilor la medicamente l-ar putea avea asupra aprecierii caracterului abuziv al unui refuz de livrare de medicamente.

59 Astfel, trebuie constatat că, în majoritatea statelor membre, medicamentele, în special cele eliberate pe bază de rețetă, fac obiectul unei reglementări destinate să stabilească, la cererea producătorilor vizați și plecând de la informațiile furnizate de aceștia, prețul de vânzare a acestor medicamente și/sau baremele aplicate de sistemele de asigurări de sănătate vizate pentru acoperirea prețului unui anumit medicament eliberat pe bază de rețetă. Diferențele de preț care există pentru anumite medicamente între statele membre rezultă, așadar, din diferențele de nivel la care sunt stabilite, în fiecare dintre aceste state, prețurile și/sau baremele care trebuie aplicate acestor medicamente.

60 Litigiile principale privesc un domeniu nearmonizat în care legiuitorul comunitar, prin adoptarea Directivei 89/105, s-a limitat să oblige statele membre să garanteze că deciziile luate în materie de stabilire a prețurilor și de rambursare sunt adoptate într-un mod total transparent, fără discriminare și în anumite termene precise.

61 În această privință, trebuie arătat, pe de o parte, că acel control pe care statele membre îl exercită asupra prețurilor de vânzare sau de rambursare a medicamentelor nu exclude în întregime prețul acestor produse de la aplicarea legii cererii și a ofertei.

62 Astfel, în anumite state membre, autoritățile publice nu intervin în procesul de stabilire a prețurilor sau se limitează să stabilească baremul aplicat de sistemele naționale de asigurări de sănătate pentru rambursarea prețului unui medicament eliberat pe bază de rețetă, lăsând astfel întreprinderilor farmaceutice sarcina de a-și stabili prețurile de vânzare. În plus, chiar dacă în alte state membre autoritățile publice stabilesc și prețul de vânzare a medicamentelor, totuși, nu rezultă de aici că producătorii de medicamente vizați nu exercită nicio influență asupra nivelului la care sunt stabilite prețurile de vânzare sau valoarea de rambursare a acestora.

63 Astfel, după cum a arătat Comisia, chiar și în statele membre în care prețurile de vânzare sau valorile de rambursare a medicamentelor sunt stabilite de autoritățile publice, producătorii medicamentelor vizate participă la negocieri care, la cererea acestor producători și plecând de la prețurile propuse de aceștia, se finalizează prin stabilirea prețurilor și a baremelor care trebuie aplicate. Astfel cum se precizează în considerentele (2) și (3) din Directiva 89/105, în momentul stabilirii prețului medicamentelor, misiunea autorităților respective constă nu numai în controlul cheltuielilor legate de sistemele de sănătate publică și de asigurarea unei aprovizionări suficiente cu medicamente la un preț rezonabil, ci și în promovarea eficienței în producerea medicamentelor și în încurajarea cercetării și a dezvoltării de noi medicamente. Astfel cum avocatul general a arătat la punctele 90-93 din concluzii, nivelul la care este stabilit prețul de vânzare a unui anumit medicament sau valoarea de rambursare a acestuia depinde de influența exercitată atât de autoritățile publice ale statului membru vizat, cât și de întreprinderile farmaceutice în momentul negocierilor referitoare la prețul acelui medicament.

64 Pe de altă parte, trebuie amintit că, atunci când un medicament este protejat printr-un brevet care conferă titularului un monopol temporar, singura formă de concurență care poate fi avută în vedere până la expirarea acestui brevet este concurența privind prețul, care poate exista între un producător și distribuitorii acestuia sau între comercianții din comerțul paralel și distribuitorii naționali.

65 În cadrul aplicării articolului 85 din Tratatul CEE (devenit articolul 85 din Tratatul CE, care, la rândul său, a devenit articolul 81 CE), Curtea s-a pronunțat în sensul că un acord între producător și distribuitor care ar urmări să reconstituie împărțirea piețelor naționale în comerțul dintre statele membre ar putea fi contrar obiectivului din tratat privind integrarea piețelor naționale prin stabilirea unei piețe unice. Astfel, acordurile care vizează împărțirea piețelor naționale în funcție de frontierele naționale sau prin care întrepătrunderea piețelor naționale devine mai dificilă, în special acordurile care vizează interzicerea sau limitarea exporturilor paralele, au fost în mai multe rânduri calificate de Curte drept acorduri care au ca obiect restrângerea concurenței în sensul acestui articol din tratat (a se vedea în special Hotărârea din 8 noiembrie 1983, IAZ International Belgium și alții/Comisia, 96/82-102/82, 104/82, 105/82, 108/82 și 110/82, Rec., p. 3369, punctele 23-27, Hotărârea din 28 aprilie 1998, Javico, C-306/96, Rec., p. I-1983, punctele 13 și 14, precum și Hotărârea din 6 aprilie 2006, General Motors/Comisia, C-551/03 P, Rec., p. I-3173, punctele 67-69).

66 Așadar, în lumina acestui obiectiv din tratat, precum și în lumina obiectivului privind garantarea unei concurențe nedenaturate pe piața internă, nu pot fi excluse de la aplicarea interdicției prevăzute la articolul 82 CE practicile unei întreprinderi în poziție dominantă prin care se urmărește să se evite toate exporturile paralele dintr-un stat membru către alte state membre, practici care, prin împărțirea piețelor naționale, neutralizează avantajele unei concurențe eficiente în ceea ce privește aprovizionarea și prețul, pe care aceste exporturi le-ar putea aduce consumatorilor finali în celelalte state.

67 Deși gradul de reglementare a prețurilor în sectorul produselor farmaceutice nu poate, așadar, să excludă aplicarea normelor comunitare privind concurența, nu este mai puțin adevărat că, în cazul statelor membre care au un sistem de stabilire a prețurilor, atunci când se apreciază caracterul abuziv al refuzului unei întreprinderi farmaceutice de a livra medicamente unor distribuitori angro care efectuează exporturi paralele, nu se poate face abstracție de faptul că această intervenție a statului este unul dintre factorii care pot crea oportunități pentru comerțul paralel.

68 În plus, în lumina obiectivelor din tratat care privesc protecția consumatorului printr-o concurență nedenaturată și integrarea piețelor naționale, aceste norme de concurență nu pot nici să fie interpretate astfel încât, pentru a-și putea apăra

interesele comerciale, singura posibilitate a unei întreprinderi farmaceutice în poziție dominantă să rămână aceea de a nu-și comercializa deloc medicamentele într-un stat membru în care prețurile acestora sunt stabilite la un nivel relativ scăzut.

69 Rezultă că, deși gradul de reglementare a prețurilor la medicamente nu poate înlătura caracterul abuziv al oricărui refuz al unei întreprinderi farmaceutice în poziție dominantă de a onora comenzile care îi sunt adresate de distribuitori angro care efectuează exporturi paralele, o astfel de întreprindere trebuie totuși să poată adopta măsuri rezonabile și proporționale cu necesitatea de a-și apăra propriile interese comerciale.

70 În această privință, și fără a fi necesară examinarea argumentului invocat de GSK AEVE potrivit căruia întreprinderile farmaceutice trebuie să limiteze exporturile paralele pentru a evita riscul de a-și reduce investițiile în domeniul cercetării și al dezvoltării medicamentelor, este suficient să se arate că, pentru a aprecia dacă refuzul unei întreprinderi farmaceutice de a livra distribuitorilor angro care efectuează exporturi paralele constituie o măsură rezonabilă și proporțională în raport cu amenințarea pe care o constituie aceste exporturi pentru interesele comerciale legitime ale acesteia, trebuie stabilit în ce măsură comenzile adresate de acești distribuitori angro prezintă un caracter anormal (a se vedea în acest sens Hotărârea United Brands și United Brands Continentaal/Comisia, citată anterior, punctul 182).

71 Astfel, deși nu poate fi permis ca o întreprindere farmaceutică în poziție dominantă, într-un stat membru în care prețurile sunt relativ scăzute, să înceteze onorarea comenzilor normale ale unui client anterior numai pentru motivul că acesta, în timp ce aprovizionează piața statului membru respectiv, exportă o parte din cantitățile comandate către alte state membre în care prețurile sunt superioare, totuși acestei întreprinderi i se permite să se opună, într-o măsură rezonabilă și proporțională, amenințării pe care o pot constitui pentru propriile interese comerciale activitățile unei întreprinderi care dorește să i se livreze în acest prim stat membru cantități semnificative de produse destinate în principal exporturilor paralele.

72 În speță, reiese din deciziile de trimitere că, în litigiile în care acestea au fost pronunțate, apelantele din acțiunile principale nu au solicitat ca GSK AEVE să onoreze integral comenzile care i-au fost adresate de acestea, ci au solicitat ca această societate să le vândă cantități de medicamente care corespund mediei lunare vândute în cursul primelor zece luni ale anului 2000. În șase din cele unsprezece acțiuni principale, apelantele au solicitat ca aceste cantități să fie majorate cu un anumit procentaj, care a fost stabilit de unele dintre acestea la 20 %.

73 În aceste circumstanțe, este de competența instanței de trimitere să determine caracterul normal al comenzilor respective din perspectiva relațiilor comerciale anterioare ale întreprinderii farmaceutice care deține o poziție dominantă cu distribuitorii angro respectivi, precum și a volumului comenzilor în raport cu necesitățile pieței statului membru vizat (a se vedea în acest sens Hotărârea United Brands și United Brands Continentaal/Comisia, citată anterior, punctul 182, precum și Hotărârea din 29 iunie 1978, Benzine en Petroleum Handelsmaatschappij și alții/Comisia, 77/77, Rec., p. 1513, punctele 30-32).

74 Aceste considerații răspund și argumentului invocat de GSK AEVE cu privire la efectul reglementării de către stat a aprovizionării cu medicamente și în special argumentului potrivit căruia întreprinderile care efectuează exporturi paralele nu ar fi supuse acelorași obligații privind distribuția și constituirea de stocuri precum întreprinderile farmaceutice și ar risca astfel să perturbe planificarea fabricării și a distribuirii medicamentelor.

75 Desigur, în Grecia, astfel cum reiese de la punctul 8 al prezentei hotărâri, reglementarea națională obligă distribuitorii angro de produse farmaceutice să acopere cu o gamă de produse farmaceutice necesitățile unei zone geografice determinate. Este de asemenea adevărat că, în cazul în care comerțul paralel ar conduce în mod efectiv la o penurie de medicamente pe o anumită piață națională, nu întreprinderile care dețin o poziție dominantă, ci autoritățile naționale competente ar fi cele care trebuie să remedieze această situație prin aplicarea unor măsuri adecvate și proporționale,

în conformitate cu reglementarea națională, precum și cu obligațiile care decurg din articolul 81 din Directiva 2001/83.

76 Cu toate acestea, un producător de produse farmaceutice trebuie să fie în măsură să își apere propriile interese comerciale atunci când se confruntă cu comenzi în cantități anormale. Această situație s-ar putea regăsi într-un anumit stat membru atunci când unii distribuitori angro adresează acestui producător de medicamente comenzi disproporționate față de cantitățile vândute anterior de către aceiași distribuitori angro pentru a satisface necesitățile pieței statului membru respectiv.

77 Având în vedere cele de mai sus, trebuie să se răspundă la întrebările adresate că articolul 82 CE trebuie interpretat în sensul că o întreprindere care deține o poziție dominantă pe piața relevantă a medicamentelor care, în scopul de a împiedica exporturile paralele pe care unii distribuitori angro le efectuează dintr-un anumit stat membru către alte state membre, refuză să onoreze comenzi cu caracter normal adresate de acești distribuitori angro, folosește în mod abuziv poziția sa dominantă. Este de competența instanței de trimitere să determine caracterul normal al comenzilor respective în funcție de volumul acestor comenzi în raport cu necesitățile pieței din acel stat membru, precum și în funcție de relațiile comerciale anterioare ale întreprinderii care deține o poziție dominantă cu distribuitorii angro respectivi.

Cu privire la cheltuielile de judecată

78 Întrucât, în privința părților din acțiunile principale, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Marea Cameră) declară:

Articolul 82 CE trebuie interpretat în sensul că o întreprindere care deține o poziție dominantă pe piața relevantă a medicamentelor care, în scopul de a împiedica exporturile paralele pe care unii distribuitori angro le efectuează dintr-un anumit stat membru către alte state membre, refuză să onoreze comenzi cu caracter normal adresate de acești distribuitori angro, folosește în mod abuziv poziția sa dominantă. Este de competența instanței de trimitere să determine caracterul normal al comenzilor respective în funcție de volumul acestor comenzi în raport cu necesitățile pieței din acel stat membru, precum și în funcție de relațiile comerciale anterioare ale întreprinderii care deține o poziție dominantă cu distribuitorii angro vizați.

Semnături